

Asia: VN/14302/2019

Lausuntopyyntö luonnoksesta uudeksi ilmastolaiksi

Lausunnonantajan lausunto

Yleisiä huomioita esityksestä

Kuntaliitto kiittää mahdollisuudesta lausua luonnoksesta hallituksen esitykseksi uudeksi ilmastolaiksi.

Hiilineutraaliustavoite ja päästövähennystavoitteet (2 §)

Ilmastolaki on tavoite- ja suunnittelulaki, jossa luodaan jatkuvuutta ilmastomuutoksen hillintää ja siihen sopeutumista koskeville kansallisille tavoitteille. Kuntaliitto pitää myönteisenä, että lakiin kirjataan hiilineutraaliustavoite sekä muut päästövähennystavoitteet. Tämä lisää kansallisen ilmastopolitiikan ennakoitavuutta.

Valtion viranomaisen ja kunnallisen viranomaisen edistämisvelvoite (5 §)

Kuntaliitto pitää tärkeänä, että kuntien ilmastotyön merkitys tunnistetaan ilmastolaissa. Suomessa kunnat ja kaupungit ovat toimineet pitkään ilmastotyön edelläkävijöinä, ja niiden rooli käytännön työssä on keskeinen. On tärkeää, että kunnat voivat valita omat ratkaisunsa ja että uusiin tehtäviin osoitetaan tarvittava rahoitus.

Ehdotettu kuntia koskeva muotoilu on suosituksenomainen edistämissäännös, ja Kuntaliiton tulkinnan mukaan se ei voi olla velvoittava säännös tai edistämistehtävä. Vahvempi tulkinta velvoitteesta tarkoittaa myös kuntien rahoitusvelvoitetta. Uutta velvoittavaa säännöstä ei voi perustella siten, että rahoitusvelvoite ei täyty, koska kunnat jo tekevät ilmastotyötä vapaaehtoisesti omista tavoitteistaan.

Uudet kuntien toimintaan vaikuttavat, ilmastolakia toteuttavat lakisääteiset tehtävät on rahoitettava täysimääräisesti jatkossakin. Kuntia koskeva muotoilu lakiluonnoksessa voidaan tulkita siten, että siitä seuraa vaikutuksia kuntien hallintoon ja talouteen, jolloin lakiesitys on tarpeen käsitellä Kuntatalouden ja hallinnon neuvottelukunnassa (KUTHANEK).

Suunnittelujärjestelmä, erityisesti uusi maankäyttösektorin suunnitelma (7–13 §)

Kuntaliitto ehdottaa yleisiin vaatimuksiin (8 §) lisäksi vaatimusta sovittaa ilmastosuunnitelmat tarvittavin osin alueellisten ja paikallisten ilmastosuunnitelmin kanssa. Ilmastosuunnitelmia tehdään laajasti eri hallinnontasoilla, mutta ne eivät huomioi toisiaan. Sitran selvityksen mukaan, mikäli kunnat saavuttaisivat ilmastotavoitteensa, niiden päästöt puolittuisivat vuoden 2018 tasolta vuoteen 2035 mennessä. Määrä vastaa suuruusluokaltaan yli puolta päästövähennyksistä, joita Suomi tarvitsee kansallisen hiilineutraaliustavoitteen (2035) saavuttamiseksi. Ilmastolain tavoitteen saavuttamiseksi on tarpeen huomioida kuntien ja alueiden omat suunnitelmat ja tukea niiden toteutumista.

Kuntaliitto pitää myönteisenä muutoksena lisätyt vaatimukset sovittaa ilmastosuunnitelmat yhteen energia- ja liikennepolitiikan suunnittelun kanssa sekä huomioida mahdolliset vaikutukset luonnon monimuotoisuuteen.

Uutena suunnitelmana ilmastolakiin tulee maankäyttösektorin suunnitelma. Positiivista, että ilmastolain suunnittelujärjestelmä kattaa nyt hiilineutraaliustavoitteen kannalta oleellisesti sekä päästöt että nielut.

Kansallista sopeutumissuunnitelmaa (12 §) koskevat muutokset ja lisäykset ovat kannatettavia. Kuntaliitto katsoo, että hallinnonalarajat ylittävä tarkastelu olisi tarpeen laajentaa koskemaan myös muita ilmastolain suunnitelmia. Sopeutumissuunnitelman uusi sisältövaatimus alueellisesta tarkastelusta on tervetullut. On kuitenkin tärkeää, että niitä laatiessa kuullaan ja tehdään yhteistyötä alueellisten ja paikallisten toimijoiden kanssa.

Ilmastopolitiikan seuranta ja ilmastovuosikertomus (15–18 §)

Ilmastolain eri suunnitelmien valmistelussa ja seurannassa huomioidaan eri tavoin eri hallinnon tasot sekä sidosryhmät. Kuntaliitto kiittää kansallisen sopeutumissuunnitelman seurantaa laajassa työryhmässä ja toivoo, että muiden suunnitelmien osalta sekä valmistelun että seurannan kuulemista ja osallistumista suunnitelmia toimeenpaneuvien tahojen kanssa yhdenmukaistetaan.

Saamelaiskulttuurin edistäminen, saamelainen ilmastoneuvosto (mm. 14 §, 21 §)

Kuntaliitto pitää lakiluonnoksen saamelaiskulttuurin edistämistä käsittelevää lisäystä hyvänä ja tarpeellisena (14 §). Saamelaisen ilmastoneuvoston nimittää valtioneuvosto. Ilmastoneuvoston toiminta painottuisi perustelujen mukaan suunnitelmien valmistelun ajaksi. Saamelaisia kuitenkin edustaa yleisesti saamelaiskäräjät, joiden kanssa viranomaisten on veloitettu neuvottelemaan ilmastolain mukaisten suunnitelmien valmisteltaessa. Tätä olisi tarpeen selventää ja varmistaa, että saamelaiskäräjät edelleen edustavat saamelaisia.

Suomen ilmastopaneeli (20 §)

Ilmastopaneeli on tieteellinen asiantuntijaelin. YM:n esitys pohjautuu yliopistojen ja tutkimuslaitosten ehdokasasetteluun. Ilmastopaneelin selvitykset ovat olleet merkityksellisiä myös kuntanäkökulmasta. Kuntaedustajan mukana olo voisi kehittää tieteellisen tiedon hyödynnettävyyttä kunnissa.

Muutoksenhaku (22 §)

Muutoksenhaku valtioneuvoston päätöksistä on osin epäselvä. Tulkinnanvaraa jää esimerkiksi siihen, tekeekö valtioneuvosto 18 §:n mukaisesta ilmastovuosikertomuksesta valituskelpoisen päätöksen. Erikoinen on myös valitusoikeuden osoittaminen kaikille alueellisille ELY-keskuksille. Pykälän mukaan jokaisella alueellisella viranomaisella on itsenäinen ja mahdollisesti ristiriitainen valitusmahdollisuus koko Suomea koskevista valtioneuvoston päätöksistä.

Esityksen vaikutukset

Ilmastolailla ei ole välittömiä kuntavaikutuksia. Ilmastolain sisältämien suunnitelmien toimenpiteet aiheuttavat kyllä alueellisia vaikutuksia. Eri suunnitelmilla ja niiden toimenpiteillä on vaihteleva merkitys esimerkiksi erikokoisille kuntakonserneille tai kaupunkiseuduille ja maaseutuun.

Muita huomioita

Tässä lakiluonnoksessa kuntia halutaan kannustaa ilmastotyön edistämiseen kehottamalla kuntia harkinnanvaraisesti huomioimaan ilmastolain tavoite päätöksenteossa tai toiminnassa. Ilmastotavoitteiden saavuttamiseksi kunnissa tarvitaan kuitenkin yhteisiä, konkreettisia työkaluja tukemaan suunnitelmallista ilmastotyötä. Kunnissa olisi pystyttävä esimerkiksi arvioimaan paikallisia ilmastoriskejä tai seuraamaan kunnan ilmastopäästöjä ja toimenpiteiden vaikutuksia niihin. Suomen ympäristökeskuksen tuottama tieto kuntien ilmastopäästöistä on tervetullut tuki, mutta se tulisi tietopalveluna vakinaistaa ja kehittää myös kunnille yhteneväinen hiilinielulaskenta ja -seuranta.

Ilmastomuutoksen vaikutukset näkyvät jo kunnissa. Ilmastomuutokseen sopeutumisen tehtävät, vastuut ja rahoitus on lainsäädännöllä selkiytettävä valtion, aluetoimijoiden, kunnan, yritysten ja kiinteistönomistajien kesken.

Ilmastolain valmistelu yhteydessä on kiitettävästi kuultu kansalaisia ja muitakin sidosryhmiä lain valmistelun alkuvaiheissa. Laajan kuulemisen ja osallistumisen hengen mukaista olisi ollut toivottavaa, että lakiluonnoksesta olisi pyydetty lausuntoja myös suoraan kunnista.

Jalonen Pauliina
Suomen Kuntaliitto ry